

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia 21 (2023)

ISSN 2081-1861

DOI 10.24917/20811861.21.1

Łukasz Burkiewicz

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

ORCID 0000-0001-9115-0837

***Libro del infante don Pedro de Portugal:* przykład fikcji w średniowiecznej iberyjskiej literaturze podróżniczej**

Niniejszy artykuł jest kolejnym elementem moich badań związanych ze średniowiecznymi relacjami z podróży do Azji, które – parafrazując słowa francuskiego historyka i orientalisty Jean-Paula Rouxa (1925–2009) – wskazywały drogę późniejszym „Kolumbom i Magellanom”¹. W związku z tym, że historyczno-kulturowe uwarunkowania epoki na tle ówczesnego podróżnictwa zostały rozwinięte i szczegółowo omówione w kilku poprzednich moich opracowaniach, nie będą tutaj powtarzane². Literatura podróżnicza w średniowieczu ma swoją tradycję i była poddawana licznym badaniom, a na pierwszym miejscu pośród zabytków literatury tego okresu wymienia się przede wszystkim spisane przez Rusticello z Pizy *Opisanie świata (Il Milione)* Marka Pola, które uchodzi za prototyp literatury faktograficznej, oraz *Podróże (Travels)* tzw. Jana z Mandeville, uznawane za przykład pisarstwa

1 J.-P. Roux, *Średniowiecze szuka drogi w świat*, przeł. T. Roślanowski, Warszawa 1969, s. 8.

2 Zob. Ł. Burkiewicz, *Two Christian princesses offered as Timur's present for King Henry III of Castile. The analysis of the introduction to Ruy Gonzalez de Clavijo's narrative (1403–1406)*, „Perspektywy Kultury” 2015, vol. 13, s. 159–178; idem, *Życie codzienne w podróży na przykładzie Ambasady do Tamerlana (1403–1406). Z badań nad relacjami międzykulturowymi*, Kraków 2019; idem, *Kilka uwag na temat pochówku we wczesnej kulturze timurydzkiej (pocz. XV wieku) na podstawie kastylijskiej kroniki Embajada a Tamorlán (Ambasada do Tamerlana)*, [w:] *Cmentarz – dziedzictwo materialne i duchowe*, red. T. Klimowicz, A. Rybińska, M. Tarajko, Lublin 2021, s. 123–138; idem, *Kastylijczyk Pero Tafur i jego egipska misja dyplomatyczna z 1437 r. w służbie cypryjskich Lusignanów*, „Perspektywy Kultury” 2023, vol. 40, s. 193–206. Również podejmowałem inne zagadnienia związane z tematyką azjatycką, podróżnictwem i kontaktami świata islamu z *christianitas latina*; zob. idem, *Rola arcybiskupa Jana z Sultanii w stosunkach dyplomatycznych pomiędzy Mongołami a Europą Zachodnią na przełomie XIV i XV w.*, „Prace Historyczne Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2017, z. 144, s. 25–42; idem, *Europeans as Foreigners. Relations Between the West and Timur's Chagatai Empire at the Turn of the 14th and 15th Centuries: A Contribution to Studies on the Role Played by Embajada a Tamorlán in Contacts Between christianitas latina and the Mongols*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F, Historia” 2018, vol. 73, s. 83–103.

fantastycznego³. Jedno i drugie dzieło ma charakter uniwersalny oddający tło epoki i dominujące wówczas tendencje w ówczesnej literaturze średniowiecznej Europy, rozumianej jako *christianitas latina*, i obejmującej zarówno zachodnie peryferie zlokalizowane na Półwyspie Iberyjskim, jak i wschodnie, identyfikowane pod postacią monarchii polskiej, czeskiej i węgierskiej, zakonu krzyżackiego oraz Litwy po przyjęciu chrześcijaństwa (Europa Środkowo-Wschodnia)⁴. Wspomniane zachodnie rubieże *christianitas latina*, czyli chrześcijańskie królestwa Aragonii, Portugalii, Nawarry oraz Kastylii i Leónu nie tylko przyjmowały i tłumaczyły kanony ówczesnej literatury podróżniczej, ale również stały się miejscem, gdzie ten rodzaj piśmiennictwa rozwijał się stosunkowo dobrze⁵. W dorobku literatury kastylijskiej

3 Obecnie większość badaczy zgadza się co do tego, że tzw. relacja Mandeville'a była jedną z największych mistyfikacji średniowiecza. Tytułowy Jan z Mandeville miał być angielskim rycerzem urodzonym w Saint Albans, który podróżował pomiędzy 1322 a 1356 rokiem (zm. 1372). Rękopisy jego dzieła zostały odnalezione w setkach egzemplarzy i aż do XIX wieku, kiedy to zostało poddane krytycznej ocenie, jego dzieło było uznawane za prawdziwe. Jednak najprawdopodobniej autorem *Podróży* był belgijski medyk Jan z Burgundii (ok. 1300–1372), który autora wymyślił, nadając mu imię jednego ze swoich pacjentów, a samo dzieło było kompilacją opartą na relacjach Odoryka z Pordenone oraz Jana z Pian di Carpine. Rozważania dotyczące autorstwa dzieła, zob. J. Kaliszuk, *Recepcja Podróży Johna Mandeville'a w Polsce późnego średniowiecza i u progu czasów nowożytnych*, „Przegląd Historyczny” 198, t. 89, z. 3, s. 343–359; B. Małyśz, *Najstarsza czeska relacja podróżnicza. Poselstwo Jerzego z Podiebradów do Francji w roku 1464 w świetle dziennika Jarosława*, Czeski Cieszyń 2004, s. 46–48; W. Mruk, *The Travels of Sir John Mandeville as One of the Sources Forming Images of the Holy Land in Europe of the End of the Middle Ages and the Beginnings of Modern Times*, „Peregrinus Cracoviensis” 2010, z. 10, s. 101–108.

4 Koncepcja Europy Środkowo-Wschodniej jest od dłuższego czasu przedmiotem dyskusji naukowej w różnym kontekście, w tym również powiązań z innymi regionami Europy, zob. m.in. J. Kłoczkowski, *Europa Środkowowschodnia w historiografii krajów regionu*, Lublin 1993; K. Ożóg, *Uwagi o badaniach nad średniowieczną kulturą umysłową Europy Środkowo-Wschodniej*, „Kwartalnik Historyczny” 2013, R. 120, z. 4, 719–735. W kontekście średniowiecznej literatury podróżniczej dla Europy Środkowo-Wschodniej charakterystyczne stało się przyjmowanie doświadczeń z zachodu i tłumaczenie ich na język narodowy, jak to było w przypadku Czechów, którzy na przełomie XIV i XV wieku przetłumaczyli relacje Marka Pola i tzw. Jana z Mandeville, zob. B. Małyśz, *Najstarsza czeska relacja podróżnicza*, s. 46.

5 Od lat 40. XX wieku badania hiszpańskiego filologa i mediewisty Francisco Lópeza Es-trady przyniosły kilkanaście istotnych pozycji, które spopularyzowały zagadnienie związane z kastylijskimi średniowiecznymi relacjami podróżniczymi, zob. Ł. Burkiewicz, *Życie codzienne w podróży*, s. 444–445. W połowie lat 70. ubiegłego stulecia tematykę zagadnienia podjęła Bárbara W. Fick, zob. B.W. Fick, *El libro de viajes en la España medieval*, Santiago de Chile 1976. W 1984 roku Miguel Ángel Pérez Priego zwrócił uwagę na konieczność podjęcia dyskusji, szczególnie przez historyków literatury, nad tym rodzajem zapomnianego dziedzictwa hiszpańskiej kultury, zob. M.Á. Pérez Priego, *Estudio literario de los libros de viajes medievales*, „Epos: Revista De filología” 1984, no. 1, s. 217–239. Dwa lata później ukazała się antologia tekstów źródłowych związanych z podróżami autorstwa Joaquína Rubio Tovar, w której zebrano rozpowszechnione dotychczas teksty, zob. *Libros españoles de viajes medievales: Selección*, ed. J. Rubio Tovar, Madrid 1986. Od dłuższego czasu pracą nad systematyzacją dzieł hiszpańskich podróży w średniowieczu zajmuje się profesor Uniwersytetu w Walencji Rafael Beltrán Llavador, specjalista od iberyjskiej literatury średniowiecznej, który wydał kilka prac

odnajdujemy przykłady zarówno dzieł podobnych do *Podróży* tzw. Jana z Mandeville, tworzonych – używając trafnego określenia Eleny Sánchez Lasmarías – przez podróżników gabinetowych (*viajeros de gabinete*)⁶, jak i *libros de viajes*, czyli relacje podróżnicze zrywające z fantastyką na rzecz realnych opisów, z których najważniejszymi przykładami są piętnastowieczne relacje z misji dyplomatycznej posła kastylijskiego Ruya Gonzáleza do Clavijo na dwór Tamerlana w Samarkandzie oraz z podróży Pero Tafura po Europie, Bliskim Wschodzie i w regionie czarnomorskim⁷.

Tytułowa *Księga infanta Pedro Portugalskiego, który podróżował po czterech częściach świata* (*Libro del infante don Pedro de Portugal, el cual anduvo las cuatro partidas del mundo*) jest przykładem średniowiecznej literatury fantastycznej, powstałej najprawdopodobniej w XV wieku w kastylijskim obszarze kulturowym i opartej na wcześniejszych relacjach podróżniczych oraz również będącej ich kompilacją⁸. Jest to niewielkie dzieło pod względem objętości opisujące wyprawę księcia Piotra (Pedro)⁹ wraz z dwunastoma towarzyszami do Ziemi Świętej (w tym Synaj), na Cypr i na dwór legendarnego Księdza Jana, władcy zaginionego chrześcijańskiego królestwa w Indiach lub Afryce¹⁰. Z jednej strony *Księga* jest oparta na fikcyjnej fabule, z drugiej zaś strony była inspirowana życiem autentycznego bohatera, w tym przypadku księcia Piotra (1392–1449), infanta i regenta Portugalii, księcia Coimbry. *Księga* wpisuje się w ówczesny nurt literatury podróżniczej fantastycznej, która w XV stuleciu dominowała, co było związane nie tylko z oczekiwaniami ówczesnego czytelnika, ale również z jego świadomością. Ludzie średniowiecza czuli się bezpiecznie w znanym im ekumienie, a im dalej od niego świat był nieznajomy

poświęconych szerszemu spojrzeniu na tę tematykę, zob. *Viajeros en China y libros de viajes a Oriente (Siglos XIV–XVII)*, ed. R. Beltrán Llavador, València 2019; R. Beltrán Llavador, *Los libros de viajes medievales castellanos. Introducción al panorama crítico actual: ¿cuántos libros de viajes medievales castellanos?*, „Revista de filología románica”, Ejemplar dedicado a: Los libros de viajes en el mundo románico, no. 1 (1991), s. 121–164.

6 E. Sánchez Lasmarías, *Edición del Libro del infante don Pedro de Portugal, de Gómez de Santisteban*, „Memorabilia” 2008, vol. 11, s. 1.

7 F. López Estrada, *Viajeros españoles en Asia: La embajada de Enrique III a Tamorlán (1403–1406)*, „Revista Universidad Complutense” 1981, no. 3, s. 227–246; F.J. Villalba Ruíz de Toledo, *El viaje de Don Pero Tafur (1436–1439)*, „Arbor” 2005, t. 180, no. 711–712, s. 537–550.

8 *Księga infanta Pedro Portugalskiego* nie jest jedynym przykładem wymaginowanej podróży. W XIV stuleciu powstała anonimowa kastylijska *Księga Wiedzy o wszystkich królestwach, ziemiach i posiadłościach, które są na świecie oraz o herbach i broni, które posiadają* (*Libro del conocimiento de todos los rregnos et tierras e señoríos que son por el mundo et de las señales et armas que han*), która pod pozorem historii przeprowadzonej podróży zawiera wymaginowaną trasę podróży po Europie, Afryce i Azji z informacjami o znanych wówczas królestwach, terenach, władcach i herbach, zob. *Libro del conocimiento de todos los rregnos et tierras et señoríos que son por el mundo, et de las señales et armas que han*, con transcripción, estudio e índices por María Jesús Lacarra, María del Carmen Lacarra Ducay, Alberto Montaner, Zaragoza 1999.

9 W swoich tekstach staram się przyjmować polskie odpowiedniki iberyjskich imion wszędzie tam, gdzie ich identyfikacja jest bezdyskusyjna; i tak Pedro (Pero) to Piotr, Juan (João) to Jan, Jaime (Jaume) to Jakub itd.

10 M.V. Navas Sánchez-Élez, *‘Falsos amigos’ y ‘verdaderos amigos’ en el Livro do Infante D. Pedro de Portugal (1644)*, „Revista de Filología Románica” 2005, no. 22, s. 59–95.

i niebezpieczny, ale zarazem interesujący¹¹. W odpowiedzi na oczekiwane imaginarium literatura dostarczała niewiarygodnych opowieści i relacji pełnych dziwnych istot, jak między innymi Amazonki, cynocefale (ludzie z głową psa) czy himantopodzi (ludzie z ogonami węży)¹². Podobnie wygląda fabuła samej *Księgi*, która nie tylko odzwierciedla ówczesny horyzont geograficzno-kulturowy oraz oczekiwania czytelnika, ale również wypełnia polityczno-religijny kontekst poprzez nawiązywanie do między innymi idei unii chrześcijaństwa zachodniego ze wschodnim, roli Królestwa Cypru na rubieżach świata łacińskiego, królestwa Księdza Jana i jego listu oraz roli królestw hiszpańskich w walce z niewiernymi. Co ciekawe, dzieje *Księgi* posiadają również polski epizod; pierwszy drukowany egzemplarz ukazał się w Sewilli w oficynie Jakuba Krombergera (1515), ucznia i współnika słynnego drukarza Stanisława Polaka¹³.

Autorstwo *Księgi infanta Pedro Portugalskiego* nie jest jasne, gdyż informacje, jakie posiadamy o autorze, są niezwykle skąpe. W prologu (*Prohemio*) do interesującego nas dzieła znajdujemy informacje mówiące o tym, że jej autor był jednym z towarzyszy infanta Piotra w trakcie jego podróży i nazywał się Gómez de Santiesteban. Jednak większość badaczy uważa, że jest to jedynie wymyślona postać, a rzeczywistym autorem był przebywający na dworze władców kastylijskich bliżej nieznanego duchowny kastylijski, którego twórczość głównie polegała na zabawianiu dworu różnego rodzaju historiami oraz najprawdopodobniej tworzeniu własnych literackich kompilacji¹⁴. O znaczeniu utworu zaświadcza już sam jego prolog:

11 C. Kappler, *Monstruos, demonios y maravillas a fines de la edad media*, Madrid 1986.

12 Zob. R. Wittkower, *Marvels of the East. A Study in the History of Monsters*, „Journal of the Warburg and Courtauld Institutes” 1942, vol. 5, s. 159–197; K. Zalewska, *Mirabilia descripta. Osobliwości świata w piśmiennictwie geograficznym i kartografii średniowiecza*, „Ikonotheke” 1991, t. 3, s. 5–26; J.B. Friedman, *The Monstrous Races in Medieval Art and Thought*, Harvard 1981; V.U. Flint, *Monsters and the Antipodes in the Early Middle Ages and Enlightenment*, „Viator” 1984, vol. 15, s. 65–80.

13 Jakub Kromberger był współnikiem sławnego drukarza Stanisława Polaka, który najprawdopodobniej na początku 1490 roku przybył do Sewilli na zaproszenie królów Izabeli Kastylijskiej i Ferdynanda Aragońskiego w celu uruchomienia tam warsztatu drukarskiego (zaproszenie zostało skierowane pierwotnie do Macieja z Ołomuńca określanego Morawianinem, ale ten pozostał w Neapolu i w jego miejsce do Kastylii wyruszył Stanisław Polak). Na początku XVI wieku Stanisław Polak przeniósł się do Alcalá de Henares pod Madrytem, a swoje prawa do drukarni w Sewilli przekazał na ręce pochodzącego z Norymbergii czeladnika Jakuba Krombergera. Drukarnia w Sewilli zarządzana przez Jakuba i jego syna Jana funkcjonowała jeszcze w drugiej połowie XVI wieku i posiadała opinię najlepszej drukarni hiszpańskiej. Książki wydawane w oficynie Krombergerów dotarły jako pierwsze do Ameryki Łacińskiej, m.in. czcionki z sewilskiej drukarni Krombergera były w zasobach typograficznych pierwszej powstałej w 1539 roku drukarni w Meksyku; zob. A. Ruppel, *Stanislaus Polonus. Polski drukarz i wydawca wczesnej doby w Hiszpanii*, wydanie polskie rozszerzone opr. T. Zapiór, Kraków 1970; G. Makowiecka, *Un libro polaco sobre el impresor Stanislaus Polonus*, „Cuadernos Bibliográficos” 1974, no. 31, s. 263–267.

14 E. Sánchez Lasmarías, *Edición del Libro*, s. 1; H.L. Sharrer, *Evidence of a fifteenth-century Libro del Infante don Pedro de Portugal and its relationship to the Alexander cycle*, „Journal of Hispanic Philology” 1997, vol. 1, s. 85–98.

W imię Boga Wszechmogącego, Ojca i Syna i Ducha Świętego, Amen. Ponieważ wszyscy ludzie z natury pragną być zaznajomieni ze wszystkim na świecie i czerpią przyjemność z oglądania nowych rzeczy, a ci, którzy ich nie widzieli, czerpią wielką radość z czytania i słuchania o nich, ja, Gómez de Santiesteban, jako jeden z tych, którzy podróżowali z infantem Don Pedro, moim panem, postanowiłem w tym krótkim traktacie opowiedzieć kilka niezwykłych rzeczy o tym, co widzieliśmy w czterech częściach świata, zwłaszcza w Ziemi Świętej, gdzie odwiedziliśmy święte sanktuarium w Jerozolimie, Bazylikę Grobu Świętego naszego Pana Jezusa Chrystusa, ciało świętej Katarzyny, której kości i ciało znajdują się na skale, którą Mojżesz uderzył laską, sprawiając że woda wytrysnęła dla dzieci Izraela, ziemię Judei, aby dowiedzieć się, czy jest tak wielka, jak mówią na Zachodzie, królestwo Księdza Jana w Indiach i w Indiach Wielkich, gdzie znajduje się ciało św. Tomasza Apostoła w mieście Albeth¹⁵.

Księga relacjonuje podróż księcia Piotra i jego towarzyszy, którzy postanowili – zgodnie z zapowiedzią z *Prohemio* i ludzką naturą – poznać wszystkie rzeczy świata, a następnie jeden z nich, przedstawiający się jako Gómez de Santiesteban, napisał relację z ich przygód. Z treści dzieła nie wynika, kiedy wyprawa miała miejsce. Trasa wyprawy przebiegała przez Ziemię Świętą, Cypr, klasztor św. Katarzyny u stóp góry Synaj, Judeę, królestwo Księdza Jana oraz Indie, gdzie spoczywają szczątki św. Tomasza¹⁶.

Oczywiście wybór takiej, a nie innej trasy podróży oraz wydarzenia jej towarzyszące mają charakter symboliczny. Po pierwsze, przed wyruszeniem w podróż książę Piotr składa hołd swojemu wujowi królowi Kastylii i Leónu Janowi II (1406–1454), co ma sygnalizować lojalność księcia wobec rodziny i władzy królewskiej¹⁷. Po drugie, książę wyrusza w kierunku Ziemi Świętej, która od 1291 roku pozostaje w rękach muzułmanów, oraz innych terenów położonych na skraju znanego wówczas ekumeny, co z kolei świadczy o jego niebywalej odwadze. Po trzecie, książę podróżuje z dwunastoma towarzyszami, co ma symbolizować dwunastu apostołów i jest nawiązaniem do Jezusa Chrystusa i jego dwunastu uczniów¹⁸. Ponadto narracja *Księgi* posiada wiele elementów zaczerpniętych z Biblii, jak na przykład rzeka Pizson, która jest jedną z biblijnych rzek, a którą książę Piotr przekraczał wraz z towarzyszami. Portugalczyk, podobnie jak Aleksander Wielki, co zauważa autor *Księgi*, poszukuje ziemskiego Raju, co czyni go również następcą jednego z największych zdobywców w dziejach ludzkości, a dotarcie do królestwa Księdza Jana jest ważne, gdyż nawiązanie kontaktu z tym potężnym władcą pozwoli Piotrowi nawiązać sojusz w walce z niewiernymi¹⁹.

Motywowym towarzyszącym relacji z podróży jest starcie religii²⁰. Książę Piotr, jako wzór idealnego chrześcijanina, wyraża oburzenie sytuacją swoich współwyznawców znajdujących się pod uciskiem niewiernych. Opis grobowca Mahometa

15 Gómez de Santiesteban, *Libro del Infante don Pedro de Portugal*, s. 11, w: E. Sánchez Lasmarías, *Edición del Libro del infante don Pedro de Portugal, de Gómez de Santiesteban*, „Memorabilia” 2008, vol. 11, s. 11.

16 Tamże; J. Roumier, *El Libro*, s. 4.

17 Gómez de Santiesteban, *Libro del Infante don Pedro de Portugal*, s. 12.

18 Tamże.

19 H.L. Sharrer, *Evidence*, s. 91.

20 J. Roumier, *El Libro*, s. 10.

jest dla autora *Księgi* okazją do wyrażenia surowej oceny muzułmanów jako wyznawców fałszywego proroka nawołującego do przemocy i zbrodni²¹. Podobnie opis Jerozolimy, gdzie chrześcijanie mają być zamknięci jak w „zagrodzie”, jest metaforą przedstawiającą całe chrześcijaństwo zagrożone przez islam²².

Autor *Księgi* gloryfikuje Hiszpanię, co w domyśle należy przyjąć jako Królestwo Kastylii i Leónu, wskazując na to królestwo jako na najważniejszego obrońcę chrześcijaństwa w Europie, zapewne mając na uwadze sukcesy rekonkwisty²³. Przejawia się to w dyskusji z królową Cypru, do której książę Piotr dotarł wraz z towarzyszami, podróżując z Wenecji²⁴. Warto poświęcić nieco więcej uwagi wątkowi cypryjskiemu, gdyż on jest dobrym przykładem swobodnego podchodzenia do faktów przez autora *Księgi*. Z tekstu *Księgi* dowiadujemy się, że królowa Cypru – która była bardzo smutna, gdyż jej mąż przebywał w niewoli tureckiej – pragnęła, aby tereny należące do króla Hiszpanii (*la provincia del rey león de España*) były położone bliżej, co mogłoby pomóc jej królestwu w walce z niewiernymi²⁵. Jedynym władcą Cypru, który przebywał w niewoli muzułmańskiej, ale egipskiej, a nie tureckiej, był Janus z Lusignan (1398–1432), który w lipcu 1426 roku dostał się do niewoli mamelukkiej, był przetrzymywany w Kairze i po zawarciu porozumienia z sułtanem powrócił do Nikozji w maju 1427 roku²⁶. Jego druga i ostatnia żona Szarlota Burbon zmarła w 1422 roku²⁷. Najbliższą wówczas kobietą z otoczenia królewskiego była jedna z jego siostr – Agnieszka (zm. 1459) lub Izabela – i być może to jedna z nich stała się bohaterką *Księgi*²⁸. Inną kandydatką na wymienioną w *Księdze* królową Cypru może być królowa Szarlota z Lusignan, córka Janusa, która panowała na Cyprze w latach 1458–1464 (od 1461 roku przebywała poza wyspą w Italii i na Rodos), a w latach 1456–1457 była żoną Jana, księcia portugalskiego i syna bohatera *Księgi* infanta Piotra²⁹. Być może to było inspiracją dla wątku cypryjskiego w omawianym dziele, aczkolwiek był to epizod tragiczny, gdyż książę Jan najprawdopodobniej został otruty z rozkazu swojej teściowej i matki Szarloty, Heleny Paleolog³⁰. Jej drugi mąż Ludwik genewski był przedstawicielem sabaudzkiej linii książęcej i nigdy nie przebywał w niewoli tureckiej lub mamelukkiej. Jednak brat przyrodni Szarloty i jej rywal do

21 Gómez de Santiesteban, *Libro del Infante don Pedro de Portugal*, s. 22–23.

22 Tamże, s. 15.

23 Tamże, s. 12–13.

24 Tamże, s. 12.

25 Tamże, s. 13.

26 Zob. m.in. N. Coureas, *The tribute paid to the Mamluk sultanate, 1426–1517: The perspective from Lusignan and Venetian Cyprus*, [w:] *Egypt and Syria in the Fatimid, Ayyubid and Mamluk eras VII: proceedings of the 16th, 17th and 18th International Colloquium Organized at the University of Ghent in May 2007, 2008 and 2009*, eds. U. Vermeulen, K. D'Hulster, J. Van Steenberghe, Leuven 2013, s. 363–380; Ł. Burkiewicz, *A Cypriot royal mission to the Kingdom of Poland in 1432*, „Crusades” 2011, vol. 10, s. 103–112.

27 G. Hill, *A History of Cyprus*, vol. 3, Cambridge 1948, s. 1158.

28 F.M. Rogers, *The travels of the Infante Dom Pedro of Portugal*, Cambridge 1961, s. 82, 160.

29 Ł. Burkiewicz, *Stout-hearted Queen Charlotte of Lusignan (1458–1464). The „Greek” Queen of Latin Cyprus*, w: *Kobieta niepoznana na przestrzeni dziejów*, red. A. Obara-Pawłowska, A. Miączewska, D. Wróbel, Lublin 2017, s. 101–122.

30 G. Hill, *A History of Cyprus*, vol. 3, s. 531–532, 534–536.

tronu, Jakub, panujący później jako Jakub II, sprzymierzył się z Mamelukami i przy ich wsparciu pokonał swoją siostrę, która opuściła wyspę³¹. Wspomnianą w *Księdze* królową Cypru mogła być również wenecka patrycjuszka Katarzyna Cornaro, od 1472 roku żona wspomnianego wcześniej Jakuba II, która po śmierci męża (1473) i syna Jakuba III (1474) przez kilkanaście lat samodzielnie panowała na wyspie, abdykując w 1489 roku i przekazując wyspę swojej ojczyźnie, Wenecji³². Podobnych przykładów swobodnej narracji w innych miejscach *Księgi* jest wiele.

Książę Piotr dociera również do królestwa Księdza Jana, który wyraża podobne życzenie jak królowa Cypru³³. Jednak nie samo życzenie Księdza Jana jest w tym przekazie najważniejsze, bowiem jest nim obraz dworu i państwa przedstawionego w formie utopijnego chrześcijańskiego społeczeństwa o nienagannej pobożności, a przykładem doskonałości chrześcijańskiej są poddani Księdza Jana³⁴. Ponadto włączony do tekstu list Księdza Jana stanowi zachętę do praktykowania cnót chrześcijańskich, szeroko tam opisanych, a sam list kończy się wezwaniem króla Kastylii i Leónu do obrony chrześcijaństwa³⁵. Autor *Księgi* podkreśla, że książę Piotr ceniony na dworze Księdza Jana jest podobnie jak on sam, co daje mu zaszczytną pozycję w chrześcijaństwie³⁶. *Księga* została skonstruowana w ten sposób, że dochodzi w niej do transformacji postaci historycznej we wzorowego bohatera, który wyrusza na poszukiwania chrześcijańskiej utopii w postaci królestwa Księdza Jana. Początkowo tekst był bez wątpienia dziełem moralizatorskim, ale na przestrzeni wieków jego przeznaczenie ewoluowało i stał się tekstem popularnym³⁷.

Rzeczywiste podróże księcia Piotra były skromniejsze niż w fantastycznej historii stworzonej w *Księdze*, ale jego mobilność mogła imponować³⁸. Piotr (ż. 1392–1449) był drugim synem króla Portugalii Jana I (1385–1433) oraz nosił tytuł księcia Coimbry. Miał liczne rodzeństwo, spośród którego pochodził między innymi słynny Henryk Żeglarz, inicjator wielu wypraw wzdłuż zachodniego wybrzeża Afryki. Sam Piotr dużo podróżował, za co otrzymał przydomek *Infanta Siedmiu Wyjazdów* (*Infante das Sete Partidas*). W 1415 roku towarzyszył ojcu w zdobyciu Ceuty³⁹. Uczestniczył również w soborze w Konstancji (1414–1418), gdzie został zauważony przez króla Węgier Zygmunta Luksemburskiego, który w styczniu 1418 roku nadał mu markiziat w Treviso⁴⁰. O kolejnych latach życia księcia Piotra wiadomo niewiele. W 1425 roku wyruszył w niemal 3,5-letnią podróż po Europie, początkowo udając się do Anglii, gdzie dotarł prawdopodobnie we wrześniu tegoż roku, aby w grudniu być już we flandryjskiej Brugii. Następnie trasa jego podróży biegła przez Kolonię

31 B. Arbel, *The Reign of Caterina Corner (1473–1489) as a Family Affair*, „Studi Veneziani” 1993, vol. 26, s. 67–85.

32 D. Quirini-Popławska, *Urbs populosissima, opulentissima, liberalissima. Mit czy rzeczywistość późnośredniowiecznej Wenecji?*, Kraków 1997, s. 151–152.

33 Gómez de Santiesteban, *Libro del Infante don Pedro de Portugal*, s. 29.

34 J. Roumier, *El Libro*, s. 12.

35 Gómez de Santiesteban, *Libro del Infante don Pedro de Portugal*, s. 28–29.

36 Tamże, s. 23.

37 J. Roumier, *El Libro*, s. 13–14.

38 C. Fernández Duro, *Viajes del Infante don Pedro de Portugal en el siglo XV con indicación de los de una religiosa española por las regiones orientales mil años antes*, Madrid 1903.

39 F.M. Rogers, *The travels*, s. 11–12.

40 Tamże, s. 16.

(24 II 1426 r.), Norymbergę, Ratyzbonę, Wiedeń (III 1426 r.), w latach 1426–1428 przebywał na dworze Zygmunta Luksemburskiego, towarzysząc mu w jego kampaniach na terenie Wołoszczyzny⁴¹. Pod koniec marca 1428 roku odwiedził Treviso, a na przełomie marca i kwietnia 1428 roku dotarł do Wenecji, gdzie otrzymał od doży Francesco Foscari (1423–1457) kopię dzieła Marka Pola oraz najprawdopodobniej mapy weneckie⁴². 13 kwietnia przebywał w Padwie w miejscowym klasztorze franciszkańskim, gdzie otrzymał relikwię św. Antoniego⁴³. Przez Ferrarę oraz Bolonię udał się do Florencji, dokąd przybył 25 kwietnia 1428 roku. Na początku maja był już w Rzymie, gdzie spotkał się z papieżem Marcinem V (1417–1431), co zostało odnotowane w bulli skierowanej do króla Portugalii Jana I (16 V 1428 r.)⁴⁴. W Pizie był 16 czerwca, a stamtąd popłynął do Barcelony. Od końca lipca był już w Walencji, gdzie spotkał się z królem Aragonii Alfonsem V (1416–1458). Pod koniec sierpnia przebywał w Kastylii, gdzie spotkał się z królem Kastylii Janem II (1406–1454) oraz młodszym bratem króla Alfonsa V, Janem, który poprzez zawarcie małżeństwa z Blanką I z Nawarry stał się królem Nawarry (1425–1479). 1 września był w Valladolid, gdzie najprawdopodobniej spotkał swoją przyszłą żonę Izabelę, gdyż pod tą datą wymienił ją w jednym ze swoich listów. Pod koniec września 1428 roku powrócił do Portugalii⁴⁵.

W 1438 roku zmarł na dżumę król Portugalii Edward I Avis (1433–1438), starszy brat księcia Piotra, a dziedzicem korony królewskiej został jego najstarszy żyjący syn, Alfons V, który w momencie śmierci ojca miał tylko sześć lat. Początkowo regencję sprawowała wdowa królowa Eleonora Aragońska, ale niebawem w wyniku buntu mieszczańskim regentem został wuj Alfonsa, bohater niniejszego tekstu książę Piotr. Zdominował on młodego władcę, który zdołał odsunąć swojego wuja od regencji dopiero po osiągnięciu pełnoletniości przy wsparciu dwóch innych braci swojego ojca, Henryka Żeglarza i Alfonsa, księcia Bragança. Doprowadziło to do wojny domowej pomiędzy stronnictwem księcia Piotra a zwolennikami Alfonsa oraz jego stryjów, która zakończyła się w maju 1449 roku klęską i śmiercią księcia Coimbry w bitwie pod Alfarrobeira⁴⁶.

Samo życie Piotra i jego opis zgodny z prawdą historyczną mógłby stać się przedmiotem niejednego fascynującego utworu. Tymczasem stał się on bohaterem fikcyjnej relacji podróżniczej, napisanej w języku kastylijskim przez nieznanego autora określanego w większości wydań jako wspomniany już wcześniej Gómez de Santiesteban. *Księga Księcia Pedro Portugalskiego* jest typowym utworem epoki

41 Tamże, s. 34–45.

42 Piotr w kolejnych latach przekazał *Opisanie świata* oraz weneckie mapy przedstawiające szlaki handlowe oraz znany ówczesnemu człowiekowi świat na ręce swojego młodszego brata Henryka. Zob. F.M. Rogers, *The travels*, s. 47–48.

43 P. Sambin, *Il dono di una reliquia di s. Antonio a Pietro principe del Portogallo (1428)*, „Rivista” 1961, vol. 1, fasc. 2, s. 91–93.

44 F.M. Rogers, *The travels*, s. 52.

45 J. Roumier, *El Libro del Infante don Pedro de Portugal. Les fonctions de l'exemplarité religieuse dans un récit de voyage fictif (XVe siècle)*, w: *Exemples et exemplarité en péninsule Ibérique*, ed. Ghislaine Fournès, Bordeaux 2011, s. 168–169; F. Leite de Faria, *A visita do Infante D. Pedro a Pádua e algumas edições do folheto que descreve as suas imaginárias viagens*, „Studia” 1964, vol. 13–14, s. 377–485.

46 F.M. Rogers, *The travels*, s. 59–62.

i odzwierciedla szeroko rozpowszechnione wschodnie mirabilia, znane z innych relacji z podróży. Anonimowy autor stara się wykorzystać sławę portugalskiego infanta w celu stworzenia z niego bohatera i nadania – być może – wiarygodności swojemu dziełu opowiadającemu o podróży po krajach azjatyckich: na dwór Tamerlana, przed oblicze legendarnego Księdza Jana, do Etiopii czy do grobu św. Tomasza w Indiach. W tym celu wykorzystuje wcześniejsze relacje z podróży, jak *Podróże* tzw. Jana z Mandeville, *Ambasadę do Tamerlana* opisującą misję Ruya Gonzáleza do Clavijo, odwołuje się do listu wysłanego przez Księdza Jana⁴⁷ i dzieł opisujących wyczyny Aleksandra Wielkiego, tworząc kompilację ich wszystkich.

Należy sobie zadać pytanie, w jakim celu została stworzona fikcyjna historia oparta na życiu prawdziwego bohatera. Pomimo popularności dzieła na Półwyspie Iberyjskim w epoce nowożytnej z punktu widzenia naukowego zwróciło ono uwagę badaczy dopiero w połowie XX wieku, kiedy to amerykański luzytanista i profesor Uniwersytetu Harvarda Francis M. Rogers (1914–1989) wydał po raz pierwszy *Księgę infanta Pedro Portugalskiego*⁴⁸. Był on zdania, że dzieło – stwierdziwszy to na podstawie pierwszego wydrukowanego egzemplarza w 1515 roku w Sewilli w drukarni Jakuba Krombergera – powstało na początku XVI wieku⁴⁹.

Pod koniec lat 90. XX wieku ustalenia Francis M. Rogersa zostały zweryfikowane przez badania amerykańskiego iberysty Harveya L. Sharrera⁵⁰ oraz historyczkę literatury Carmen Mejía Ruiz⁵¹. Harvey L. Sharrer stwierdził, że treść *Księgi infanta Pedro Portugalskiego* miała duży wpływ na 25-tomową kronikę zatytułowaną *Księga szczęścia i fortuny* (*Libro de las bienandanzas y fortunas*) napisaną przez baskijskiego historyka Lope Garcíę de Salazara (1399–1476) kilkadziesiąt lat wcześniej, niż miało pojawić się pierwsze znane wydanie relacji o księciu Piotrze⁵². Lope Garcíę de Salazar napisał swoje dzieło w latach 1471–1476 i jest bardzo prawdopodobne, że *Księga infanta Pedro Portugalskiego* miała duży wpływ na jego pracę⁵³. Autor *Księgi infanta Pedro Portugalskiego* musiał mieć w pamięci jeszcze żywą historię poselstwa króla Henryka III (1390–1406), czyli ojca Jana II, na dwór Tamerlana do Samarkandy, które powróciło do Kastylii w marcu 1406 roku. Najprawdopodobniej

47 Pod koniec XII wieku w Europie pojawiły się kopie listu, który miał być zaadresowany do cesarza Bizancjum Manuela I Komnena (1143–1180) i podpisany przez Księdza Jana, tajemniczego chrześcijańskiego króla, którego państwo miało być położone gdzieś na Wschodzie. Przypuszcza się, że około 1165 roku kopia tego listu pojawiła się po raz pierwszy w Europie. List trafił na podatny grunt i wielu średniowiecznych władców, podróżników i pisarzy powoływało się na jego treść. Dzisiaj wiemy, że list był po prostu mistyfikacją. Zob. R. Silverberg, *The Realm of Prester John*, New York 1972; L.N. Gumilev, *Searches for an Imaginary Kingdom: The Legend of the Kingdom of Prester John*, trans. R.E.F. Smith, Cambridge-New York-New Rochelle-Melbourne-Sydney 1987.

48 F.M. Rogers, *The travels of the Infante Dom Pedro of Portugal*, Cambridge 1961.

49 Obecnie ten egzemplarz jest przechowywany w Bibliotece Publicznej w Cleveland (stan Ohio) pod numerem 439 R631T. Zob. E. Sánchez Lasmarías, *Edición del Libro*, s. 2.

50 H.L. Sharrer, *Evidence*, s. 85–98.

51 C. Mejía Ruiz, *El libro del Infante don Pedro de Portugal: estudio crítico y problemas de transmisión*, „Revista de Filología Románica” 1998, no. 15, s. 215–232.

52 *Las bienandanzas e fortunas que escribió Lope García de Salazar en la su torre de Sant Martín de Muñatones*, ed. M. Camarón, Madrid 1884.

53 H.L. Sharrer, *Evidence*, s. 89–92.

na dworze Jana II krążył rękopis relacji z tego poselstwa zatytułowany *Ambasada do Tamerlana* lub jego kopia, lub też relacja ta była przekazywana ustnie. Wybór księcia Piotra na bohatera też nie był przypadkowy, gdyż sam dużo podróżował, był bratem Henryka Żeglarza, a Królestwo Portugalii było aktywne na tle penetracji morskiej zachodniego wybrzeża Afryki. Jednym z powodów było również to, że chodziło o dostarczenie literatury, na którą wówczas był popyt, a tak było z literaturą fantasmagoryczną. W końcu pomysłodawcą napisania dzieła o księciu Piotrze mógł być jego syn, również noszący imię Piotr, który najpierw od 1443 roku był konstabłem Portugalii, a później w opozycji do Jana II w latach 1464–1466 jako Piotr V był królem Aragonii. Kilku badaczy wskazuje, że chęć przedstawienia ojca we właściwym świetle oraz zatarcie oskarżenia o zdradę stanowiły główną inspirację do zamówienia dzieła o swoim ojcu⁵⁴.

Księga infanta Pedro Portugalskiego była bardzo popularna w epoce nowożytnej na terenie Królestwa Królów Katolickich, późniejszej Hiszpanii i w Królestwie Portugalii⁵⁵. Był to jeden z kluczowych tekstów kultury iberyjskiej w przestrzeni XVI–XIX wieku i pełnił podobną rolę jak *Podróże* tzw. Jana z Mandeville dla pozostałej części Europy. określanej mianem *christianitas latina*⁵⁶. W czasach nowożytnych tekst *Księgi* był szczególnie przydatny przy nauce czytania, a za jego wyborem przemawiał fakt, że dzieło łączyło w sobie zarówno formułę książki przygodowej oraz moralizatorskiej propagującej wzorzec idealnego chrześcijanina⁵⁷.

Bibliografia

Źródła drukowane

Gómez de Santiesteban, *Libro del Infante don Pedro de Portugal*, edición e introducción por F.M. Rogers, Lisboa 1962.

Gómez de Santiesteban, *Libro del Infante don Pedro de Portugal, el cual anduvo las cuatro partidas del mundo*, [w:] E. Sánchez Lasmariás, *Edición del Libro del infante don Pedro de Portugal, de Gómez de Santiesteban*, „Memorabilia” 2008, vol. 11, s. 11–30.

Las bienandanzas e fortunas que escribió Lope García de Salazar en la su torre de Sant Martín de Muñatones, ed. M. Camarón, Madrid 1884.

Libro del conocimiento de todos los reynos et tierras et señorios que son por el mundo, et de las señales et armas que han, con transcripción, estudio e índices por María Jesús Lacarra, María del Carmen Lacarra Ducay, Alberto Montaner, Zaragoza 1999.

Rogers, F.M., *The travels of the Infante Dom Pedro of Portugal*, Cambridge 1961.

54 J. Roumier, *El Libro*, s. 3–4.

55 Nie zachował się żaden rękopis, ale tekst relacji doczekał się wielu wydań drukowanych. Zachowały się 63 wydania drukowane w języku kastylijskim (wydane pomiędzy 1515 a 1893 rokiem) oraz 60 w języku portugalskim, przy czym pierwsze wydanie w tym języku pochodzi z 1602 roku; zob. Gómez de Santiesteban, *Libro del Infante don Pedro de Portugal*, edición e introducción por F.M. Rogers, Lisboa 1962, s. 1; F. Leite de Faria, *A visita do Infante D. Pedro a Pádua*, s. 377–378.

56 B. Taylor, *Los libros de viajes de la Edad Media hispánica: bibliografía y recepción*, w: *Actas do IV Congresso da Associação Hispânica de Literatura Medieval*, coord. por A.A. Nascimento, C.A. Ribeiro, vol. 1, Lisboa 1993, s. 63.

57 J. Roumier, *El Libro*, s. 2.

Monografie

- Burkiewicz Ł., *Życie codzienne w podróży na przykładzie Ambasady do Tamerlana (1403–1406). Z badań nad relacjami międzykulturowymi*, Kraków 2019.
- Fernández Duro C., *Viajes del Infante don Pedro de Portugal en el siglo XV con indicación de los de una religiosa española por las regiones orientales mil años antes*, Madrid 1903.
- Fick B.W., *El libro de viajes en la España medieval*, Santiago de Chile 1976.
- Friedman J.B., *The Monstrous Races in Medieval Art and Thought*, Harvard 1981.
- Gumilev L.N., *Searches for an Imaginary Kingdom: The Legend of the Kingdom of Prester John*, trans. R.E.F. Smith, Cambridge-New York-New Rochelle-Melbourne-Sydney 1987.
- Hill G., *A History of Cyprus*, vol. 3, Cambridge 1948.
- Kappler C., *Monstruos, demonios y maravillas a fines de la edad media*, Madrid 1986.
- Libros españoles de viajes medievales: Selección*, ed. J. Rubio Tovar, Madrid 1986.
- Małysz B., *Najstarsza czeska relacja podróżnicza. Poselstwo Jerzego z Podiebradów do Francji w roku 1464 w świetle dziennika Jarosława*, Czeski Cieszyn 2004.
- Quirini-Popławska D., *Urbs populosissima, opulentissima, liberalissima. Mit czy rzeczywistość późnośredniowiecznej Wenecji?*, Kraków 1997.
- Roux J.-P., *Średniowiecze szuka drogi w świat*, przeł. T. Roślanowski, Warszawa 1969.
- Ruppel A., *Stanislaus Polonus. Polski drukarz i wydawca wczesnej doby w Hiszpanii*, wydanie polskie rozszerzone, opr. T. Zapiór, Kraków 1970.
- Silverberg R., *The Realm of Prester John*, New York 1972.
- Viajeros en China y libros de viajes a Oriente (Siglos XIV–XVII)*, ed. R. Beltrán Llavador, València 2019.

Artykuły w czasopismach

- Arbel B., *The Reign of Caterina Corner (1473–1489) as a Family Affair*, „Studi Veneziani” 1993, vol. 26, s. 67–85.
- Beltrán Llavador R., *Los libros de viajes medievales castellanos. Introducción al panorama crítico actual: ¿cuántos libros de viajes medievales castellanos?*, „Revista de filología románica”, Ejemplar dedicado a: Los libros de viajes en el mundo románico 1991, no. 1, s. 121–164.
- Burkiewicz Ł., *A Cypriot royal mission to the Kingdom of Poland in 1432*, „Crusades” 2011, vol. 10, s. 103–112.
- Burkiewicz Ł., *Europeans as Foreigners. Relations Between the West and Timur’s Chagatai Empire at the Turn of the 14th and 15th Centuries: A Contribution to Studies on the Role Played by Embajada a Tamerlán in Contacts Between christianitas latina and the Mongols*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F, Historia” 2018, vol. 73, s. 83–103.
- Burkiewicz Ł., *Kastylijczyk Pero Tafur i jego egipska misja dyplomatyczna z 1437 r. w służbie cypryjskich Lusignanów*, „Perspektywy Kultury” 2023, vol. 40, s. 193–206.
- Burkiewicz Ł., *Rola arcybiskupa Jana z Sultanii w stosunkach dyplomatycznych pomiędzy Mongołami a Europą Zachodnią na przełomie XIV i XV w.*, „Prace Historyczne Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2017, z. 144, s. 25–42.

- Burkiewicz Ł., *Two Christian princesses offered as Timur's present for King Henry III of Castile. The analysis of the introduction to Ruy Gonzalez de Clavijo's narrative (1403–1406)*, „Perspektywy Kultury” 2015, vol. 13, s. 159–178.
- Flint V.U., *Monsters and the Antipodes in the Early Middle Ages and Enlightenment*, „Viator” 1984, vol. 15, s. 65–80.
- Kaliszuck J., *Recepcja Podróży Johna Mandeville'a w Polsce późnego średniowiecza i u progu czasów nowożytnych*, „Przegląd Historyczny” 1998, t. 89, z. 3, s. 343–359.
- Kłockowski J., *Europa Środkowowschodnia w historiografii krajów regionu*, Lublin 1993.
- Leite de Faria F., *A visita do Infante D. Pedro a Pádua e algumas edições do folheto que descreve as suas imaginárias viagens*, „Studia” 1964, vol. 13–14, s. 377–485.
- López Estrada F., *Viajeros españoles en Asia: La embajada de Enrique III a Tamorlán (1403–1406)*, „Revista Universidad Complutense” 1981, no. 3, s. 227–246.
- Makowiecka G., *Un libro polaco sobre el impresor Stanislaus Polonus*, „Cuadernos Bibliográficos” 1974, no. 31, s. 263–267.
- Mejía Ruiz C., *El libro del Infante don Pedro de Portugal: estudio crítico y problemas de transmisión*, „Revista de Filología Románica” 1998, no. 15, s. 215–232.
- Mruk W., *The Travels of Sir John Mandeville as One of the Sources Forming Images of the Holy Land in Europe of the End of the Middle Ages and the Beginnings of Modern Times*, „Peregrinus Cracoviensis” 2010, z. 10, s. 101–108.
- Navas Sánchez-Élez M.V., *'Falsos amigos' y 'verdaderos amigos' en el Livro do Infante D. Pedro de Portugal (1644)*, „Revista de Filología Románica” 2005, no. 22, s. 59–95.
- Ozóg K., *Uwagi o badaniach nad średniowieczną kulturą umysłową Europy Środkowo-Wschodniej*, „Kwartalnik Historyczny” 2013, R. 120, z. 4, 719–735.
- Pérez Priego M.Á., *Estudio literario de los libros de viajes medievales*, „Epos: Revista De filología” 1984, no. 1, s. 217–239.
- Sambin P., *Il dono di una reliquia di s. Antonio a Pietro principe del Portogallo (1428)*, „Rivista” 1961, vol. 1, fasc. 2, s. 91–93.
- Sánchez Lasmariás E., *Edición del Libro del infante don Pedro de Portugal, de Gómez de Santisteban*, „Memorabilia” 2008, vol. 11, s. 1–30.
- Sharrer H.L., *Evidence of a Fifteenth Century Libro del Infante don Pedro de Portugal and its Relationship to the Alexander Cycle*, „Journal of Hispanic Philology” 1976–1977, vol. 1, s. 85–98.
- Villalba Ruíz de Toledo F.J., *El viaje de Don Pero Tafur (1436–1439)*, „Arbor” 2005, t. 180, no. 711–712, s. 537–550.
- Wittkower R., *Marvels of the East. A Study in the History of Monsters*, „Journal of the Warburg and Courtauld Institutes” 1942, vol. 5, s. 159–197.
- Zalewska K., *Mirabilia descripta. Osobliwości świata w piśmiennictwie geograficznym i kartografii średniowiecza*, „Ikonothea” 1991, t. 3, s. 5–26.

Rozdziały w monografiach

- Burkiewicz Ł., *Kilka uwag na temat pochówku we wczesnej kulturze timurydzkiej (pocz. XV wieku) na podstawie kastylijskiej kroniki Embajada a Tamorlán (Ambasada do Tamerlana)*, [w:] *Cmentarz – dziedzictwo materialne i duchowe*, red. T. Klimowicz, A. Rybińska, M. Tarajko, Lublin 2021, s. 123–138.

Burkiewicz Ł., *Stout-hearted Queen Charlotte of Lusignan (1458–1464). The 'Greek' Queen of Latin Cyprus*, [w:] *Kobieta niepoznana na przestrzeni dziejów*, red. A. Obara-Pawłowska, A. Miączewska, D. Wróbel, Lublin 2017, s. 101–122.

Coureas N., *The tribute paid to the Mamluk sultanate, 1426–1517: The perspective from Lusignan and Venetian Cyprus*, [w:] *Egypt and Syria in the Fatimid, Ayyubid and Mamluk eras VII: proceedings of the 16th, 17th and 18th International Colloquium Organized at the University of Ghent in May 2007, 2008 and 2009*, eds. U. Vermeulen, K. D'Hulster, J. Van Steenbergen, Leuven 2013, s. 363–380.

Roumier J., *El Libro del Infante don Pedro de Portugal. Les fonctions de l'exemplarité religieuse dans un récit de voyage fictif (XVe siècle)*, [w:] *Exemples et exemplarité en péninsule Ibérique*, ed. Ghislaine Fournès, Bordeaux 2011, s. 168–169.

Taylor B., *Los libros de viajes de la Edad Media hispánica: bibliografía y recepción*, [w:] *Actas do IV Congresso da Associação Hispânica de Literatura Medieval*, coord. por A.A. Nascimento, C.A. Ribeiro, vol. 1, Lisboa 1993, s. 57–70.

Streszczenie

Księga infanta Pedro Portugalskiego, który podróżował po czterech stronach świata (*Libro del infante don Pedro de Portugal, el cual anduvo las cuatro partidas del mundo*) jest przykładem średniowiecznej „literatury fantastycznej” opartej na wcześniejszych relacjach podróżniczych i będącej ich kompilacją. W tym utworze nieznanemu autorowi wykorzystał na potrzeby stworzenia fikcyjnej relacji dzieje życia księcia Coimbry Piotra (Pedro), następcy tronu Królestwa Portugalii i brata słynnego Henryka Żeglarza, który w latach 1425–1428, prawdopodobnie w celach dyplomatycznych, odbył szereg podróży, nawiązując relacje z najważniejszymi ówczesnymi uczestnikami polityki europejskiej. W jej trakcie oddał się na usługi Zygmunta Luksemburskiego, wówczas jeszcze króla Niemiec, Czech i Węgier, a w okresie późniejszym cesarza, aby pomóc mu w krucjacie przeciwko husytom. Podróże księcia Piotra doprowadziły go do Aragonii na dwór Alfonsa V, jak i do Kastylii przed oblicze Jana II, jak również do Barcelony, Flandrii, krajów niemieckich, Anglii, Wenecji, Padwy, Ferrary i również do Rzymu, gdzie został przyjęty przez papieża Marcina V. Tymczasem w anonimowej relacji napisanej w języku kastylijskim przez nieznanego autora, określanego w większości wydań jako Gómez de Santiesteban, książę Piotr udał się do miejsc, gdzie nigdy nie był: na czagatajski dwór Timura, do władcy zaginionego królestwa chrześcijańskiego Księdza Jana oraz do grobu św. Tomasza w indyjskim Majapur. W celu stworzenia tej narracji autor *Księgi* wykorzystał wcześniejsze znane mu relacje z podróży, jak między innymi równie fikcyjny opis Jana z Mandeville czy nawet jeden z wariantów listu wysłanego przez legendarnego Księdza Jana, ale i jak najbardziej autentyczną relację *Ambasada do Tamerlana* (*Embajada a Tamorlán*) z kastylijskiej misji dyplomatycznej do Samarkandy, stosując kompilację wszystkich tych dzieł. *Księga infanta Pedro Portugalskiego* odzwierciedla szeroko rozpowszechnione w średniowiecznej literaturze wschodnie mirabilia, znane z innych wcześniejszych i ówczesnych relacji podróżniczych, co było swoistym ukłonem w stronę oczekiwania ówczesnego czytelnika, wpisującym się w podróżopisarstwo średniowieczne, uchodzące za literaturę fantasmagoryczną.

Słowa kluczowe: Piotr (Pedro) Portugalski, Kastylia, podróże, mirabilia, *libros de viajes*

***Libro del infante don Pedro de Portugal:*
an example of fiction in medieval iberian travel literature**

Abstract

The Book of the Infante dom Pedro of Portugal, who travelled the four parts of the world (Libro del infante don Pedro de Portugal, el cual anduvo las cuatro partidas del mundo), a compilation of earlier travel accounts, is an example of medieval 'fantasy literature'. To create this fictional narrative, an unknown author used the life of Duke Peter (Pedro) of Coimbra, heir to the throne of the Kingdom of Portugal and brother of famous Henry the Sailor. Duke Peter made a series of journeys between 1425 and 1428, probably for diplomatic purposes, during which he established relations with the most important players in the arena of European politics at the time. At one point, he worked for Sigismund of Luxembourg, then King of Germany, Bohemia, and Hungary and later Holy Roman Emperor. Duke Peter's travels led him to Aragon to the court of Alfonso V, to Castile to the court of John II, as well as to Barcelona, Flanders, the German states, England, Venice, Padua, Ferrara, and Rome, where he was received by Pope Martin V. However, according to the account written in Castilian by an unknown author, who in most editions was called Gómez de Santiesteban, Duke Peter visited places and met people which in fact he did not, such as Timur's court, Prester John, legendary Christian ruler of the East, and the tomb of Saint Thomas in India. In creating his narrative, the author of *Libro* compiled earlier travel narratives, including the equally fictional Travels of Sir John Mandeville, a variant of a letter of legendary Preste John, and *Embajada a Tamorlán (Embassy to Tamerlane)*, which is an authentic account of the Castilian diplomatic mission to Timur's court in Samarkand. *Libro del infante don Pedro de Portugal* reflects the eastern mirabilia, widespread in the medieval literature, well known at the time from other earlier and contemporary travel accounts. The inclusion of such mirabilia catered to readers' expectations and was in line with the requirements of the genre of medieval travel writing, which was treated as phantasmagoric literature.

Keywords: Peter (Pedro) of Portugal, Castile, travel, mirabilia, *libros de viajes*